

Vključevanje trajnostnih praks v likovne dejavnosti predšolskih otrok

Nika Konestabo

*Študentka Univerze na Primorskem,
Pedagoške fakultete
98242085@student.upr.si*

Eda Birsa

*Univerza na Primorskem,
Pedagoška fakulteta
eda.birsa@pef.upr.si*

Vključevanje trajnostnih praks v likovne dejavnosti predstavlja ključen pristop za vzgojo trajnostno ozaveščenih posameznikov že v predšolskem obdobju. Trajnosta vzgoja lahko skozi izvedbo likovnih dejavnosti spodbuja razvoj vrednot, kot so odgovornost, spoštovanje in trajnostno razmišljanje. Otroci lahko skozi likovne dejavnosti z vpeljavo različnih trajnostnih materialov in vizualnih spodbud, povezanih s trajnostjo, vsebino izrazijo na smiselnejše načine, lažje se soočijo z okoljsko problematiko in ostalimi koncepti trajnosti. Cilj raziskave je bil raziskati trenutno stanje poznavanja pojma trajnostni razvoj med vzgojitelji ter ugotoviti, kako pogosto in na kakšen način slednji vključujejo trajnostne prakse v likovne dejavnosti. Poseben poudarek je bil namenjen identifikaciji glavnih izzivov, s katerimi se soočajo pri integraciji trajnostnih vsebin v likovne dejavnosti. Konec leta 2024 smo izvedli kvalitativno raziskavo, ki je temeljila na polstrukturiranih intervjujih, v katerih je sodelovalo 18 vzgojiteljic predšolskih otrok. Raziskava je pokazala, da se na ravni teoretičnega razumevanja trajnostnega razvoja kažejo nejasnosti, saj vzgojitelji pri likovnih dejavnostih izpostavljajo predvsem okoljski vidik trajnostnega razvoja. Rezultati raziskave kažejo, da vzgojitelji, čeprav prepoznajo pomen trajnostnih praks, potrebujejo dodatno strokovno podporo in izobraževanje za učinkovito vključevanje teh vsebin. Raziskava bo pripomogla k izboljšanju razumevanja trajnostnega razvoja ter k učinkovitejšemu vključevanju trajnostnih vsebin pri likovnih dejavnostih v predšolskem obdobju.

Ključne besede: trajnostni razvoj, likovne dejavnosti, trajnostne prakse, predšolsko obdobje, kritično mišljenje

 © 2025 Nika Konestabo in Eda Birsa

<https://doi.org/10.26493/978-961-293-538-2.21>

Uvod

Trajnostni razvoj se opredeljuje kot razvoj, ki skrbi za zadovoljevanje potreb sedanjih generacij, in to na način, ki prihodnjim generacijam ne ogroža možnosti za zadovoljevanje njihovih potreb. Pri tem je velik poudarek na vzgoji in izobraževanju za trajnostni razvoj kot obsežnem in celovitem procesu, ki

temelji na odnosu med človekom in naravo ter odnosih med ljudmi (Ercivan Zencirci in Sönmez, 2022; Hedefalk idr., 2015; Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije, 2007). Pojem trajnostni razvoj je bil sprva osredotočen na okoljsko dimenzijo, sčasoma pa se je razširil tudi na socialno in ekonomsko področje. Danes trajnostni razvoj združuje vse tri razsežnosti, kar vključuje zagotavljanje osnovnih življenjskih potreb, spodbujanje pravičnosti, upoštevanje socialnih in kulturnih razlik ter varovanje naravnega okolja (Ercivan Zencirci in Sönmez, 2022; Hedefalk idr., 2015; Lepičnik Vodopivec idr., 2023).

Septembra 2015 je bila sprejeta Agenda 2030 za trajnostni razvoj (Bravo-Fuentes idr., 2025; Ministrstvo Republike Slovenije za kohezijo in regionalni razvoj, b.l.), ki usklajeno združuje vse zgoraj omenjene razsežnosti trajnostnega razvoja ter jih povezuje s 17 cilji. Do leta 2030 naj bi cilje Agende 2030 dosegle vse države sveta, torej tudi Slovenija, ki pri večini ciljev napredek že beleži. Eden izmed ciljev trajnostnega razvoja, ki so jih razglasili Združeni narodi, sega tudi na področje izobraževanja. Pri tem gre za prizadevanje, da bi otroci pridobili znanje, veščine, vrednote in stališča za trajnostnejši svet, s čimer bi pridobili možnost preobraziti sebe ter družbo (Bravo-Fuentes idr., 2025; Sivevska idr., 2025; UNESCO, 2022).

Predšolska vzgoja, ki podpira trajnost, globalno državljanstvo, človekove pravice in mir, se lahko pri izobraževanju za trajnost opira tudi na umetniške izkušnje, ki otrokom omogočajo povezovanje z življenjskimi izkušnjami drugih. Umetnost ima ključno vlogo pri podpiranju trajnostnega izobraževanja in obravnavanju izzivov predšolske vzgoje za trajnostni razvoj, saj lahko služi kot edinstvena podpora za učenje. Otrokom omogoča razumevanje vprašanj, povezanih s trajnostjo za soustvarjanje trajnostnejšega, pravičnejšega in miroljubnejšega sveta (Bravo-Fuentes idr., 2025; Ercivan Zencirci in Sönmez, 2022; Hedefalk idr., 2015; Karlsson Häikiö, 2020). Tema trajnostnega razvoja je v *Kurikulumu za vrtce* (Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje, 1999) obravnavana posredno, predvsem skozi cilje in vsebine, ki spodbujajo spoštovanje narave, odgovoren odnos do okolja in razumevanje medsebojne povezanosti ljudi, narave ter družbe. Poudarek je na razvijanju občutka odgovornosti, skrbnosti in trajnostnega ravnanja. Okoljska vzgoja se prepleta skozi različna področja, kot so narava, družba in umetnost, kjer otroci preko izkustvenega učenja, opazovanja in ustvarjalnih dejavnosti spoznavajo naravno okolje, razvijajo empatijo do živih bitij in se učijo ohranjanja naravnih virov (Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje, 1999; Bravo-Fuentes idr., 2025; Ercivan Zencirci in Sönmez, 2022). Ker se vrednote trajnostnega razvoja oblikujejo že v zgodnjem otroštvu, je po-

membno razumeti načine vključevanja v vsakodnevne dejavnosti. Prispevek obravnava pomen uporabe likovnih dejavnosti kot priložnost za trajnostno vzgojo ter raziskuje, kako pogosto in na kakšen način vzgojitelji vključujejo trajnostne prakse, pri čemer opozarja tudi na izzive, s katerimi se pri tem soočajo.

Likovna umetnost in trajnostni razvoj

Likovno izražanje je za predšolske otroke način komunikacije, ki jim omogoča raziskovanje in izražanje lastnih misli, čustev ter idej. V tem obdobju je ključno spodbujati otrokovo ustvarjalnost z omogočanjem svobode izražanja in upoštevanjem otrokovih razvojnih značilnosti. Kakovostne likovne dejavnosti temeljijo na prilagajanju dejavnosti otrokovim sposobnostim ter na uporabi raznovrstnih likovnih materialov in tehnik. V predšolskem obdobju likovne dejavnosti niso namenjene le razvijanju likovnih spretnosti, temveč tudi spodbujanju domišljije, motoričnih spretnosti, socialnih in drugih veščin (Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje, 1999; Birska, 2022; Duh in Vrlič, 2003). Likovna umetnost otrokom ne omogoča le estetskega izražanja, temveč tudi refleksijo o vsakodnevnih izkušnjah, vrednotah in družbenih vprašanjih. Skozi ustvarjalne procese imajo možnost razvijanja sposobnosti etičnega presojanja ter doživljanja, ki sta pogosto prepletena s kulturnim in socialnim kontekstom, v katerem odraščajo. Tako otroci postopoma pridobivajo zavest o svoji vlogi v okolju ter spoznavajo, da so lahko aktivni in samostojni soustvarjalci družbenega in naravnega prostora. Likovna umetnost jim s tem odpira možnosti za razvijanje občutka odgovornosti, priпадnosti in vpliva na skupno prihodnost, kar je tudi eno izmed temeljnih izhodišč trajnostnega razvoja (Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje, 1999; Birska in Kopačin, 2023; Ercivan Zencirci in Sönmez, 2022; Zupančič, 2014).

Izhodišče za izvajanje izobraževanja za trajnostni razvoj so lahko tudi likovne dejavnosti, saj spodbujajo ustvarjalnost, kompleksno ter kritično razmišljanje in čustveno povezovanje z okoljem. Spoznavanje trajnostnih vsebin skozi likovno umetnost je še posebej pomembno, saj omogoča vključevanje novih pedagoških in didaktičnih strategij ter ustvarjalnih pristopov, ki otrokom pomagajo razumeti kompleksnost treh stebrov trajnostnega razvoja, razvijati predstave, ustvarjalno in trajnostno mišljenje. Kljub temu pa se uporaba in vloga umetnosti v okviru izobraževanja za trajnostni razvoj v predšolskem obdobju še vedno različno razume in uresničuje (Ercivan Zencirci in Sönmez, 2022; Hedefalk idr., 2015; Kalafati idr., 2024; Karlsson Häikiö, 2020).

Ugotovitve raziskave, ki so jo opravili Marianthi Kalafati idr. (2024), kažejo, da se ustvarjalno razmišljanje predšolskih otrok okrepi, ko so preko likovnih dejavnosti spodbujeni k prepoznavanju okoljskih in družbenih izzivov ter iskanju trajnostnih rešitev. Raziskava je potrdila, da razvoj likovne ustvarjalnosti v okviru predšolske vzgoje za trajnost zahteva raznolike pedagoške in didaktične pristope, ki so odprti za inovativnost ter temeljijo na aktivni vlogi vzgojitelja. Vse naštetó spodbuja otrokove kritično in ustvarjalno mišljenje, sodelovalno učenje, vizualno pismenost ter trajnostno znanje.

Vzgojitelji lahko kritično in ustvarjalno mišljenje učinkovito spodbudijo tudi z opazovanjem in analizo različnih umetniških del. Tak pristop otrokom omogoča postopno pridobivanje trajnostnega znanja, krepitev sposobnosti prepoznavanja vrednot ter razvoj razumevanja pomena ukrepanja in aktivnega vključevanja v okolje, v katerem živijo. Likovne dejavnosti ponujajo priložnost za predstavitev različnih trajnostnih načel, zlasti preko vizualnih sporočil in podob, ki jih otroci pogosto dojamejo lažje in neposredneje kot verbalna pojasnila. Številni umetniki s svojo ustvarjalnostjo prispevajo k ozaveščanju o okoljskih in družbenih vprašanjih (Flajšman, 2011; Malytska idr., 2022; Sivevska idr., 2025). Vizualna zaznava tako otrokom ne le olajša razumevanje kompleksnih pojmov, temveč tudi spodbuja oblikovanje miselnih procesov, ki se navezujejo na njihovo vsakodnevno izkušnjo (Baloh in Birsá, 2022). Takšne dejavnosti hkrati spodbujajo njihove sporazumevalne zmožnosti, saj skozi likovno izražanje in pogovor o umetnosti izražajo misli, občutke ter razmišljajo o družbenih in trajnostnih vprašanjih (Flajšman, 2011; Flajšman idr., 2009; Malytska idr., 2022). Na ta način lahko že predšolskega otroka spodbudimo k postopnemu oblikovanju odgovornega odnosa do narave ter k razvijanju občutka lastne vloge in vpliva pri spodbujanju trajnostnega ravnanja (Ercivan Zencirci in Sönmez, 2022; Malytska idr., 2022).

Pomen likovna umetnost v povezavi s trajnostnim razvojem je predvsem v tem, da lahko z različnimi umetniškimi sredstvi posamezniku posredujemo tako različne informacije kot tudi različne vrednostne koncepte. Preko likovnih dejavnosti lahko vzgojitelj spodbuja tudi spoštovanje drugačnosti, drugačnih idej ter pobud, kar med drugim daje osnovo za spoštljivo in pravičnejšo družbo ter posameznike v njej. Likovno ustvarjanje lahko pri otrocih spodbudi, da lahko izrazijo lastno mnenje in poglede na obravnavano vsebino, kar je nujno potrebno za razvijanje trajnostno naravnane družbe (Bravo-Fuentes idr., 2025; Frelih, 2011; Karlsson Häikiö, 2020; Malytska idr., 2022).

Uporaba trajnostnih (likovnih) materialov in pripomočkov

Skozi likovno umetnost otrok spoznava svet, razvija sposobnosti analiziranja, posploševanja in preoblikovanja podob ter oblikuje svoj odnos do okolja, v katerem živi (Malytska idr., 2022). Z likovnim izražanjem se povezuje znanje ter ustvarjalnost, in sicer otroci doživete in sprejete informacije pretvarjajo v likovne izkušnje, pri čemer so aktivni udeleženci učnega procesa. Ob tem npr. razvijajo prostorsko predstavo, izražajo občutke, stališča in vrednote ter odkrivajo svojo ustvarjalno moč.

Pomemben vidik likovnega ustvarjanja je tudi ozaveščanje o smiselni in varčni rabi materialov, saj otroci lahko spoznajo, da so likovni izdelki pogosto enako ali celo učinkovitejši, če so ustvarjeni premišljeno ter z uporabo manj in okolju prijaznejših sredstev (Freljih, 2011). V tem okviru lahko likovne dejavnosti izvedemo z uporabo različnih trajnostnih likovnih materialov, kar dodatno prispeva k razvoju trajnostnih kompetenc in ozaveščenosti že v zgodnjem otroštvu. Za likovno izražanje na različnih likovnih področjih (pri risanju, slikanju, grafiki, kiparstvu in arhitekturi) lahko uporabljamo različne odpadne, reciklirane, tekoče, ploskovite, upogljive in druge materiale ter pripomočke, ki lahko otroke spodbudijo k senzibilnosti za razvijanje trajnostnih vrednot. Uporabijo lahko odpadne (karton, blago, leseni ostanki ipd.), naravne (kamni, listje, zemlja, naravne barve iz sadja, kave ipd.) ali trajnejše materiale, ki jih lahko uporabijo večkrat (npr. izdelava čopičev iz naravnih vlaken) ipd. Takšne izkušnje lahko otroka vodijo k razmisleku o potrošniški logiki »več je več«, ki je eden ključnih izzivov trajnostnega razvoja (Freljih, 2011).

Pri obravnavi trajnostnih vprašanj lahko pri likovnih dejavnostih za izvedbo likovne naloge izhajamo iz likovnega pojma, likovnega motiva ali likovne tehnike. Primerne so vse likovne tehnike, vendar je pri tem pomembna skladnost s vsebino likovne naloge. Enako velja za likovne motive, ki lahko nastanejo po opazovanju, spominu ali domišljiji. Veliko motivov, ki se navezujejo na trajnostna vprašanja, je povezanih z otrokovim vsakdanjim življenjem, npr. odpadki, onesnaženost, podnebne spremembe, vozila, hrana, trajnostna moda ipd. Takšni motivi so lahko uvod v razmišljanje o trajnostni problematiki in hkrati izhodišče za iskanje različnih likovnih rešitev (Flajšman idr., 2009; Karlsson Häikiö, 2020; Tacol, 2011). Otroci lahko razmišljajo o alternativnih prevoznih sredstvih ali izdelujejo različna oblačila iz odpadnega blaga. Pri omenjenih vsebinah lahko uporabljajo različne trajnostne (likovne) materiale in pripomočke (Freljih, 2011; Karlsson Häikiö, 2020).

Likovne dejavnosti se lahko izvajajo v različnih učnih okoljih. Ustvarjanje na prostem otrokom ponuja priložnosti za raziskovanje naravnega okolja in

dojemanje sebe ter svoje vloge v tem okolju. Otroci se lahko tudi v naravi seznanjajo z različnimi likovnimi elementi, kot so točka, črta, barva, svetlo temno, oblika, ploskev, prostor, ter različnimi vizualnimi, taktilnimi, zvočnimi in drugim dražljaji. Tako lahko v naravi izvedemo likovne dejavnosti, ki spodbujajo različne otrokove spoznavne procese (Ercivan Zencirci in Sönmez, 2022; Karlsson Häikiö, 2020; Tacol, 2011).

Otroci pri ustvarjanju ne spoznavajo le značilnosti in lastnosti posameznega materiala, temveč razmišljajo tudi o različnih možnostih njegove uporabe v likovnem izražanju v vsakodnevnem življenju. Uporaba trajnostnih likovnih materialov (npr. recikliranega papirja, naravnih pigmentov ipd.) prispeva k temu, da otroci ne le ustvarjajo, temveč tudi razumejo vpliv svoje izbire na okolje. Njihova izbira za namen likovnega izražanja odpira prostor za raziskovanje, inovativnost in domišljijo, hkrati pa lahko spodbuja tudi skupinsko ustvarjanje. Takšne dejavnosti omogočajo sodelovanje med otroki, razvijajo sposobnost dogovarjanja, spoštovanja različnih mnenj in pogledov ter prispevajo k medsebojnemu razumevanju, kar je tesno povezano s socialnim vidikom trajnostnega razvoja (Ercivan Zencirci in Sönmez, 2022; Frelih, 2011; Howe, 2013; Karlsson Häikiö, 2020).

Namen in cilj raziskave

Celostno razumevanje trajnostnega razvoja postaja vse pomembnejše že v najzgodnejšem obdobju vzgoje in izobraževanja. Že v zgodnjem otroštvu se namreč lahko oblikujejo osnovne vrednote, navade in odnosi do sveta, ki pomembno vplivajo na trajnostno naravnano ravnanje v kasnejših življenjskih obdobjih. Ena izmed učinkovitih poti za približevanje teh vsebin otrokom je spoznavanje trajnostnih praks skozi likovne dejavnosti. Otroci lahko s pomočjo le-teh razvijajo sposobnost razumevanja kompleksnih družbenih vprašanj ter povezovanja osebnih izkušenj s širšimi družbenimi konteksti. Uporaba različnih likovnih tehnik jim omogoča, da na ustvarjalen in vsebinsko bogat način izrazijo svoje ideje, stališča in čustva. S tem se spodbuja razvoj kritičnega mišljenja ter razumevanje in razmislek o sodobnih izzivih. Ob tem se odpirajo tudi možnosti za spoznavanje odgovorne rabe likovnih materialov in pripomočkov ter vključevanje vsebinskih in vizualnih spodbud, ki otrokom približajo trajnostne vrednote (Kalafati idr., 2024).

Z raziskavo smo želeli spoznati mnenja in stališča vzgojiteljev glede razumevanja pojma trajnostni razvoj ter ugotoviti, na kakšne načine trajnostne prakse vključujejo v likovne dejavnosti v predšolskem obdobju. Cilji raziskave so bili ugotoviti poznavanje pojma trajnostni razvoj, raziskati pogostost in načine vključevanja trajnostnih praks v likovne dejavnosti ter prepoznati

ključne izzive, s katerimi se vzgojitelji pri tem soočajo.

Raziskovalna vprašanja

Na podlagi namena in zastavljenih ciljev raziskave smo oblikovali naslednja raziskovalna vprašanja, ki omogočajo poglobljen vpogled v razumevanje trajnostnega razvoja med vzgojitelji ter v njihove prakse vključevanja trajnostnih vsebin v likovne dejavnosti v predšolskem obdobju:

1. Kako vzgojiteljice predšolskih otrok razumejo pojem trajnostni razvoj?
2. Kako pogosto in na kakšne načine vzgojiteljice predšolskih otrok v likovne dejavnosti vključujejo trajnostne prakse?
3. S katerimi izzivi se vzgojiteljice soočajo pri vključevanju trajnostnih vsebin v likovne dejavnosti v predšolskem obdobju?

Metodologija

Za boljše razumevanje mnenj in stališč vzgojiteljev o vključevanju trajnostnih vsebin v likovne dejavnosti smo izvedli kvalitativno raziskavo, ki jo predstavljamo v nadaljevanju.

Raziskovalna metoda

V okviru kvalitativnega raziskovalnega pristopa smo uporabili deskriptivno in kavzalno neeksperimentalno metodo empiričnega pedagoškega raziskovanja. Z deskriptivno metodo smo želeli podrobneje opisati in pojasniti posamezne pojave obravnavanega problema (Sagadin, 1991, 1993).

Vključeni v raziskavo

V raziskavo je bilo vključenih 18 vzgojiteljic predšolskih otrok, ki so zaposlene v različnih javnih vrtcih po Sloveniji. Povprečna starost sodelujočih vzgojiteljic je bila v času raziskave 41,6 leta ($\pm 7,9$), povprečno število let delovnih izkušenj v vrtcu pa 16,2 leta ($\pm 5,4$).

Postopek zbiranja in obdelave podatkov

Raziskava je potekala konec leta 2024. Za zbiranje podatkov smo uporabili polstrukturirani intervju. Intervjuji so bili izvedeni individualno, v nevtralnem in spodbudnem okolju, kar je omogočilo nemoten potek pogovorov ter večjo verodostojnost pridobljenih informacij. Zastavljena vprašanja so se nanašala na vsebine o razumevanje pojma trajnostni razvoj, o vključevanju trajnostnih praks v likovne dejavnosti predšolskih otrok ter o izzivih, s katerimi

se vzgojiteljice srečujejo pri vključevanju trajnostnih vsebin v likovne dejavnosti. Dobljene podatke smo zapisali, pregledali in sestavili gosti zapis. Zapisano besedilo smo nato analizirali, razčlenili in na podlagi namena ter ciljev raziskave in načela predmetno zasnovane teorije (angl. *grounded theory*) (Mažgon, 2008; Oktay, 2012) določili enote kodiranja, identificirali pomenske vzorce ter definirali relevantne pojave, ki so se pojavili v izjavah vključenih. Nadalje smo izvedli integracijo ugotovitev, pri čemer smo oblikovali tri vsebinske kategorije, ki predstavljajo osrednje tematske sklope raziskave (Mažgon, 2008; Mesec, 1998; Vogrinc, 2008). Nanašajo se na razumevanje trajnostnega razvoja med vzgojitelji, vključevanje trajnostnih praks v likovne dejavnosti in izzive, povezane z integracijo trajnostnih vsebin v predšolsko vzgojo. Za pojasnitev obravnavane problematike smo v posamezno kategorijo vključili nekatere dobesečne navedbe vključenih v raziskavo. Pri izvedbi intervjujev smo upoštevali tudi načela konsenzualne validacije (Onwuegbuzie in Leech, 2006; Williams in Hill, 2012), pri čemer so imele vzgojiteljice možnost vpogleda v zbrane podatke ter preverjanja njihove skladnosti z lastnimi izraženimi mnenji in stališči.

Rezultati in razprava

V nadaljevanju predstavljamo ključne ugotovitve raziskave, do katerih smo prišli s kvalitativno analizo.

Razumevanje pojma trajnostnega razvoja

Z raziskavo smo želeli preučiti razumevanje pojma trajnostni razvoj in njegovo vključevanje v likovne dejavnosti. Analiza odgovorov je pokazala, da se je večina vključenih pri opisu pojma osredotočila predvsem na okoljski vidik trajnostnega razvoja. Vzgojiteljice so poudarjale skrb za naravo, varovanje okolja, ločevanje odpadkov ter zmanjševanje onesnaževanja kot ključne sestavine trajnostnega ravnanja. Povedale so:

- Pri trajnostnem razvoju gre za skrb in varovanje okolja, da ga takšnega oz. še boljšega pustimo tudi našim otrokom.
- Otrokom skušam pokazati, da lahko tudi s starim papirjem ali odpadno embalažo ustvarjamo likovna dela, ne da bi dodatno obremenjevali okolje.
- Gre za neko ravnanje ljudi, tudi pri umetniškem ustvarjanju, ki ne uničuje ali pa kako drugače škoduje okolju.

Takšno razumevanje je skladno z ugotovitvami številnih raziskav (Hedefalk

idr., 2015; Kalafati idr., 2024; Sivevska idr., 2025), ki opozarjajo, da se trajnostni razvoj v pedagoški praksi in raziskovalni literaturi pogosto omeji le na okoljski vidik, medtem ko socialni in ekonomski vidik ostajata manj prepoznana ali premalo izpostavljena. Podobno omejeno razumevanje trajnostnega razvoja je zaznati tudi v širšem družbenem prostoru, kjer gre pogosto za omejenost na okoljsko odgovornost in ukrepe za zmanjševanje negativnih vplivov na naravno okolje (Reimers, 2024).

Nekatere vzgojiteljice so v svojih odgovorih izpostavile tudi socialno razsežnost trajnosti, ki vključuje vrednote, kot so solidarnost, sodelovanje, spoštovanje različnosti in medsebojno razumevanje: »Skrbeti moramo za naše okolje in za družbo, da smo med seboj strpni in da tudi otroke učimo spoštovanja različnosti.« Njihova stališča sovpadajo z razumevanjem trajnostnega razvoja kot koncepta, ki poleg varovanja okolja vključuje tudi gradnjo pravičnejše in bolj vključujoče družbe, o čemer je pisala že Nika Golob (2009).

Vendar pa, kot opozarjajo Vargas-Merino idr. (2024), pojem trajnostni razvoj kljub svoji pogosti uporabi še vedno ostaja konceptualno nejasno opredeljen. Zaradi nepopolno utemeljenega teoretičnega okvira je njegovo razumevanje pogosto omejeno le na določene vidike, pri čemer prevladuje, kot smo ugotovili tudi z našo raziskavo, okoljski vidik. To vodi do razdrobljene in nesistematične uporabe pojma v vzgojno-izobraževalnem procesu. Ti rezultati kažejo na potrebo po celostnem pristopu k trajnostni vzgoji, ki bi v vzgojno-izobraževalni proces enakovredno vključeval tudi družbene in ekonomske razsežnosti trajnostnega razvoja. Le tako bo mogoče otrokom že v predšolskem obdobju približati kompleksnost trajnostnih vprašanj ter jih opremiti s širšim razumevanjem medsebojno prepletenih vidikov sodobnega sveta, o čemer so pisali tudi Maria Hedefalk idr. (2015) ter Tarja Karlsson Häikiö (2020).

Pogostost in način vključevanja trajnostnih praks v likovne dejavnosti predšolskih otrok

V okviru raziskave smo želeli ugotoviti pogostost in načine vključevanja različnih trajnostnih praks v likovne dejavnosti. Rezultati so pokazali, da je vključevanje teh vsebin raznoliko in odvisno od posamezne vzgojiteljice, njenega razumevanja trajnosti ter organizacijskega okvira vrtca. Nekatere vzgojiteljice so povedale, da trajnostne vsebine v likovne dejavnosti vključujejo občasno, predvsem v povezavi s tematskimi dnevi in projekti v okviru programa ekošola. Gre za mednarodno uveljavljen program okoljske vzgoje in izobraževanja, ki vključuje tudi načela trajnostnega razvoja, kot so skrb za naravno in družbeno okolje, odgovorno ravnanje z viri ter spodbujanje sodelovanja,

ustvarjalnosti in aktivnega državljanstva otrok. Vzgojiteljice so pojasnile, da v teh primerih likovne dejavnosti povežejo s svetovnimi in z mednarodnimi dnevi, kot so svetovni dan Zemlje, svetovni dan voda, dan oceanov, evropski dan brez avtomobila ipd. Nekatere vzgojiteljice so izpostavile, da trajnostne vsebine vključujejo pogostejše, vendar so te dejavnosti, tudi likovne, pogosto spontane in nenačrtovane. V teh primerih trajnostni cilji niso jasno opredeljeni ali zavestno vključeni v načrtovanje likovnih dejavnosti, temveč se vključijo posredno, npr. skozi izbiro likovnih materialov, pogovor z otroki ali odziv na določeno situacijo v skupini. Nekatere vzgojiteljice pa so povedale, da trajnostne prakse vključujejo sistematično in redno, pri čemer se trajnostne vsebine navezujejo na vsakodnevno likovno ustvarjanje. V teh primerih so bili cilji dejavnosti pogosto povezani z rabo recikliranih materialov, razmislekom o potrošnji in s pogovorom o vrednotah, kot so odgovornost, skrbnost in sodelovanje. Do podobnih ugotovitev so prišli tudi Marianthi Kalafati idr. (2024), ki navajajo, da se trajnost v pedagoški praksi pogosto izpostavlja le okoljsko dimenzijo.

Rezultati raziskave kažejo, da vzgojiteljice trajnostne prakse v likovne dejavnosti najpogostejše vključujejo preko izbire različnih (likovnih) materialov, pri čemer izpostavljajo predvsem uporabo odpadnih in naravnih materialov. Kot najpogostejše uporabljen trajnostni material so navedle različne oblike odpadne embalaže, kot so karton, časopisi, revije, plastične plastenke, zamaški idr. Poleg tega pogosto uporabljajo tudi naravne materiale, kot so les, kamni, plodovi in naravna barvila. Pri tem so izpostavile:

- Z otroki in starši smo zbirali odpadno embalažo ... kartonaste škatle, revije, časopise, zamaške ipd. in iz tega smo potem izdelali svoje mesto.
- Zunaj so otroci iskali različen naravni material, potem pa so skupaj ustvarjali skupno sliko iz naravnih materialov.

Pogosto se te materiale uporablja v različnih likovnih tehnikah in na različnih likovnih področjih. Vzgojiteljice so največkrat omenile oblikovanje prostora z uporabo montažnih in ploščatih materialov, tehnike sestavljanja ter lepljenja, kiparstvo z naravnimi materiali in risanje ter slikanje z uporabo naravnih pigmentov ali izdelavo kolažev iz papirja. Povedale so:

- V gozdu smo nabirali jesenske plodove, s katerimi smo nato slikali. V škatlo smo dali različne plodove, dodali barvo, nato pa plodove kotalili, da so puščali sledi.
- Ustvarjali smo figure iz kamenčkov in vej. Otroci so zelo uživali v tem,

da sami poiščejo material in nato iz njega nekaj ustvarijo.

Pri tem so dejavnosti pogosto potekale tudi na prostem, kjer so imeli otroci možnost raziskovanja naravnega okolja ter razvijanja občutka povezanosti z njim, o čemer sta pisali tudi Dizar Ercivan Zencirci in Sibel Sönmez (2022). Vzgojiteljice so posebej izpostavile pomen ponovne uporabe materialov, pri čemer otroci iz odpadnih materialov ustvarjajo nove, tudi uporabne izdelke. Izpostavile so:

- Za izdelavo voščilnic ob dnevu žena smo reciklirali papir in oblikovali nov papir, ki smo ga potem uporabili.
- Iz odpadnih pločevink si je vsak otrok ustvaril svoj lonček za barvice.

Tovrstne dejavnosti, kot piše Frelih (2011), ne le razvijajo ustvarjalnost, temveč prispevajo tudi k gradnji trajnostnega odnosa do različnih virov.

Čeprav večina dejavnosti, ki so jih omenjale vključene v raziskavo, vključuje trajnostni pristop preko izbire materialov, so nekatere vzgojiteljici poudarile, da trajnostne vsebine vključujejo tudi skozi motive in teme. Socialni vidiki trajnostnega razvoja, kot so solidarnost, sodelovanje in enakopravnost, se v likovnih dejavnostih pojavljajo redkeje.

Izzivi vzgojiteljic pri vključevanju trajnostnih praks v likovne dejavnosti predšolskih otrok

Na podlagi odgovorov vzgojiteljic predšolskih otrok lahko izpostavimo tri ključne izzive, s katerimi se srečujejo pri vključevanju trajnostnih praks v likovne dejavnosti. Ti so predvsem pomanjkanje znanja in idej, rutinska uporaba materialov ter omejen dostop do raznolikih likovnih materialov.

Vzgojiteljice so izpostavile, da pri svojem delu pogosto uporabljajo omejen nabor materialov, kot so časopisni papir, karton, platenke, zamaški, embalaža in naravni materiali. Gre za materiale, ki so jim najlažje dostopni, vendar prav njihova ponavljajoča se uporaba pogosto vodi v monotonost pri dejavnostih, kar po njihovem mnenju vpliva tudi na motivacijo otrok in (ne)ustvarjalnost izražanja. Poudarile so, da je omejena razpoložljivost različnih materialov ena glavnih ovir pri načrtovanju ustvarjalnih, vsebinsko bogatih in trajnostno naravnanih dejavnosti:

- Prepogosto uporabljamo en in isti odpadni material, ki nam je na voljo, in otrokom postanejo dejavnosti nezanimive.
- Največkrat gre za omejen dostop do materialov, saj nam zbiranje materiala vzame precej časa. K sodelovanju povabimo tudi starše, kar se

včasih izkaže kot neuspešno, saj niso vedno vsi pripravljeni sodelovati.

Nekatere so ob tem izpostavile tudi pomanjkanje idej za inovativno vključevanje trajnostnih vsebin v likovne dejavnosti, kar pojasnjujejo z nezadostno strokovno podporo in pomanjkanjem usmeritev pri načrtovanju tovrstnih vsebin v kurikularnem okviru: »Premalo imam znanja o tej temi in pa idej, kako bi sploh lahko take dejavnosti izvajala. Potem izvajam vedno podobne dejavnosti in se ponavljam.«

Nekatere vzgojiteljice so izpostavile tudi pomisleke v zvezi s higieno in varnostjo likovnih ter drugih materialov, saj določeni odpadni materiali niso primerni za uporabo zaradi možnih zdravstvenih tveganj. Tovrstna opozorila so upravičena in skladna s strokovnimi priporočili glede uporabe odpadnih materialov v predšolski vzgoji, ki poudarjajo pomen varnosti, čistoče in ustrezne priprave materialov pred vključevanjem v vzgojno-izobraževalni proces (Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje, 1999).

V raziskavi smo vzgojiteljice povprašali tudi o tem, kaj bi po njihovem mnenju pripomoglo k pogostejši in h kakovostnejši vključitvi trajnostnih praks v likovne dejavnosti. Kot osrednji predlog so izpostavile potrebo po dodatnem strokovnem izobraževanju, ki bi temeljilo predvsem na konkretnih primerih dobre prakse. Opozorile so, da na tem področju primanjkuje ustreznih didaktičnih smernic, kakovostnih priročnikov in praktičnih napotkov, ki bi jim olajšali načrtovanje in izvedbo likovnih dejavnosti s trajnostno vsebino. Ti rezultati ponovno potrjujejo, da bi vzgojiteljice pri vključevanju trajnostnih vsebin potrebovale več sistematične strokovne podpore, predvsem v obliki ciljno zasnovanih in vsebinsko usmerjenih usposabljanj, ki bi jim omogočila učinkovitejše prepoznavanje priložnosti za trajnostno vzgojo s pomočjo likovne umetnosti. Iz odgovorov je razvidno tudi, da obstaja potreba po temeljitejšem razumevanju koncepta trajnostnega razvoja in njegove vloge v vzgojno-izobraževalnem procesu. Brez jasne predstave o tem, kaj trajnostni razvoj pomeni in zakaj je pomemben, je težko razvijati smiselne, premišljene in usklajene pristope, ki bi prispevali k celostni obravnavi trajnostnih tematik v predšolskem obdobju, na kar so opozorili tudi različni strokovnjaki (Bravo-Fuentes idr., 2025; Ercivan Zencirci in Sönmez, 2022; Hedefalk idr., 2015; Karlsson Häikiö, 2020).

Zaključek

V prispevku smo obravnavali več ključnih vidikov vključevanja trajnostnega razvoja v likovne dejavnosti, pri čemer nas je zanimalo, kako vzgojiteljice razumejo pojem trajnostni razvoj, kako vključujejo trajnostne prakse ter s ka-

kšnimi izzivi se pri tem srečujejo. Izhajali smo iz prepoznane potrebe po zgošnjem razvijanju trajnostnih kompetenc pri predšolskih otrocih ter teoretičnega izhodišča, da lahko umetniško izražanje, zlasti likovno, pomembno prispeva k spodbujanju ustvarjalnega mišljenja ter trajnostno naravnane delovanja. Raziskava je pokazala, da vzgojiteljice trajnostni razvoj večinoma razumejo predvsem skozi okoljski vidik, medtem ko sta socialna in ekonomska razsežnost pogosto spregledani ali manj jasno opredeljeni. Kljub temu rezultati kažejo, da v praksi s preišljeno uporabo različnih materialov nekatere vzgojiteljice vključujejo tudi elemente ekonomske trajnosti, kot so ponovna uporaba, varčnost in ustvarjalno preoblikovanje virov. Socialni vidiki se sicer pojavljajo redkeje in se nakazujejo predvsem v primerih sodelovalnega ustvarjanja ter v vsebinah, ki spodbujajo razmislek o medosebnih odnosih.

Najpogosteje uporabljeni materiali so odpadni papir, karton, embalaža, zamaški in naravni materiali, ki jih vzgojiteljice vključujejo v različna likovna področja in tehnike. Uporaba teh likovnih materialov pogosto sovпада z obravnavo okoljskih tematik, pri čemer otroci vsebine večkrat doživljajo tudi skozi vizualne spodbude in lastno izkušnjo. V nekaterih primerih likovna naloga predstavlja izhodišče za razmislek o aktualnih okoljskih problemih, kar krepi otrokovo kritično mišljenje in trajnostno občutljivost.

Kljub navedenim primerom dobre prakse so vzgojiteljice poročale o številnih izzivih. Med najpogosteje omenjenimi so bili omejen dostop do različnih materialov, ponavljanje istih vsebin in pomanjkanje strokovne podpore pri načrtovanju ter izvajanju likovnih dejavnosti. Izpostavljene so bile tudi higienske in varnostne omejitve, povezane z uporabo določenih materialov.

Likovno področje v predšolski vzgoji lahko pomembno prispeva k ureničevanju ciljev trajnostne vzgoje, saj spodbuja ne le okoljsko občutljivost, temveč tudi razvoj ustvarjalnega mišljenja, odgovornosti, sodelovanja in zavesti o pomenu trajnostnega ravnanja. Skozi likovne dejavnosti, ki vključujejo trajnostne vsebine, so otroci spodbujeni, da s pomočjo izkustvenega učenja, izražanja in raziskovanja aktivno sodelujejo pri spoznavanju trajnostnih vrednot ter razvijajo povezanost s samim seboj, z drugimi in okoljem. Celovito vključevanje trajnostnih vsebin v predšolsko vzgojo bi bilo učinkovitejše, če bi vzgojitelji trajnost razumeli kot večdimenzionalen in medsebojno povezan koncept ter imeli dostop do ustreznih strokovnih gradiv in možnosti za stalno strokovno izpopolnjevanje, na kar opozarjajo številni strokovnjaki (Karlsson Häikiö, 2020; Lepičnik Vodopivec idr., 2023; Sivevska idr., 2025; Vargas-Merino idr., 2024).

Prispevek nadgrajuje obstoječe razumevanje vloge likovne umetnosti v predšolskem obdobju ter ponuja izhodišča za nadaljnje raziskovanje in obli-

kovanje različnih pristopov, ki trajnostni razvoj obravnavajo s pomočjo kakovostnih in sodobno zasnovanih likovnih dejavnosti.

Literatura

- Baloh, B., in Birska, E. (2022). Vloga strokovnih delavcev in umetnikov pri spodbujanju ustvarjalnega pripovedovanja ter likovnega izražanja. V R. Kroflič, S. Rutar in B. Borota (ur.), *Umetnost v vzgoji v vrtcih in šolah: projekt SKUM* (str. 197–215). Založba Univerze na Primorskem.
- Birska, E. (2022). Didaktični pristopi Giannija Rodarija pri spodbujanju ustvarjalnega pripovedovanja in vizualno-likovne senzibilnosti otrok. V B. Baloh, S. Kobal, in E. Birska (ur.), *(Za)govor ustvarjalnosti: sto let z Giannijem Rodarijem* (str. 97–110). Založba tržaškega tiska in UP PEF.
- Birska, E., in Kopačin, B. (2023). Planning visual and musical arts activities with the aim of motivating preschool children for creative expression. V S. Marinović (ur.), *Savremeno predšolsko vaspitanje i obrazovanje: tendencije, izazovi i mogućnosti* (str. 393–408). Univerzitet u Kragujevcu.
- Bravo-Fuentes, P., Albusac-Jorge, M., in López-Peláez Casellasa, M. P. (2025). Music and art as a hubs for transdisciplinarity: Toward the achievement of the sustainable development goals. *Arts Education Policy Review*. <https://doi.org/10.1080/10632913.2025.2451372>
- Duh, M., in Vrlič, T. (2003). *Likovna vzgoja v prvi triadi devetletne osnove šole: priročnik za učitelje razrednega pouka*. Rokus Klett.
- Ercivan Zencirci, D., in Sönmez, S. (2022). Sustainable art in early childhood: Land art. V B. Pekdağ in M. Ş. Akgül (ur.), *Theory and research in educational sciences* (str. 33–58). Serüven.
- Flajšman, B. (2011). Likovna vzgoja in trajnostni razvoj. V B. Flajšman (ur.), *Trajnostni razvoj kot načelo vzgoje in izobraževanja pri likovni in glasbeni vzgoji ter filozofiji* (str. 13–20). Državni svet Republike Slovenije.
- Flajšman, B., Tacol, T., in Muhovič, J. (2009). *Likovna dejavnost in ekološko ozaveščanje*. Debora.
- Frelih, Č. (2011). Trajnostna načela likovnega izobraževanja. V B. Flajšman (ur.), *Trajnostni razvoj kot načelo vzgoje in izobraževanja pri likovni in glasbeni vzgoji ter filozofiji* (str. 43–57). Državni svet Republike Slovenije.
- Golob, N. (2009). Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj kot vseživljenjski proces. *Andragoška spoznanja*, 15(2), 19–28.
- Hedefalk, M., Almqvist, J., in Östman, L. (2015). Education for sustainable development in early childhood education: A review of the research literature. *Environmental Education Research*, 21(7), 975–990.
- Howe, N. (2013, 3. avgust). *Recycled materials: A resource for young children's creative expression and design thinking*. Stanford University. <https://bingschool.stanford.edu/news/recycled-materials-resource-young-childrens-creative-expression-and-design-thinking>

- Kalafati, M., Flogaitib, E., in Daskolia, M. (2024). Enhancing preschoolers' creativity through art-based environmental education for sustainability. *Environmental Education Research*, 31(1), 46–73.
- Karlsson Häikiö, T. (2020). Aesthetic learning processes in early childhood and early years education: Reflections on educating for sustainable development and use of visual tools and material. *Techné Series*, 27(2), 15–30.
- Lepičnik Vodopivec, J., Mezgec, M., in Šinidić, A. (2023). Pojmovanje trajnosti in njeno uresničevanje v realnem vrtčevskem okolju z vidika vzgojiteljic. V J. Lepičnik Vodopivec in M. Mezgec (ur.), *Vseživljenjsko učenje odraslih za trajnostni razvoj in digitalni preboj* (str. 145–160). Založba Univerze na Primorskem.
- Malytska, O., Patron, I., Chabanenko, N., Shvets, O., Polishchuk, A., in Martyniv, L. (2022). Development of art education as a basis for sustainable development of society. *Postmodern Openings*, 13(1 Sup1), 247–265.
- Mažgon, J. (2008). *Razvoj akcijskega raziskovanja na temeljnih predpostavkah kvalitativne metodologije*. Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno metodologijo*. Visoka šola za socialno delo.
- Ministrstvo Republike Slovenije za kohezijo in regionalni razvoj. (b.l.). *Uresničevanje Agende 2030*. <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/uresnicevanje-agende-2030/>
- Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije. (2007). *Smernice vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj od predšolske vzgoje do douniverzitetnega izobraževanja*.
- Oktay, J. S. (2012). *Grounded theory*. Oxford University Press.
- Onwuegbuzie, A. J., in Leech, N. L. (2006). Validity and qualitative research: An oxymoron? *Quality in Quantity*, 41(2), 233–249.
- Reimers, F. M. (2024). The sustainable development goals and education, achievements and opportunities. *International Journal of Educational Development*, 104, 102965.
- Sagadin, J. (1991). *Razprave iz pedagoške metodologije*. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Sagadin, J. (1993). *Poglavja iz metodologije pedagoškega raziskovanja* (2., predelana in dopolnjena izd.). Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Sivevska, D., Stavreva Veselinovska, S., in Petrovska, S. (2025). Education for sustainable development in the pre-school period. V *INTED2025 Proceedings: 19th International technology, education and development conference* (str. 3395–3403). International Academy of Technology, Education and Development.
- Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje. (1999). *Kurikulum za vrtce*.
- Tacol, T. (2011). Hotenja in možnosti udejanjanja strategij poučevanja in učenja

- pri pouku likovne vzgoje. V B. Flajšman (ur.), *Trajnostni razvoj kot načelo vzgoje in izobraževanja pri likovni in glasbeni vzgoji ter filozofiji* (str. 21–29). Državni svet Republike Slovenije.
- UNESCO. (2022). *Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj: kažipot*.
- Vargas-Merino, J. A., Rios-Lama, C. A., in Panez-Bendezú, M. H. (2024). Critical implications of education for sustainable development in HEIs: A systematic review through the lens of the business science literature. *International Journal of Management Education*, 22(1), 100904.
- Vogrinc, J. (2008). *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Pedagoška fakulteta.
- Williams, E. N., in Hill, C. E. (2012). Establishing trustworthiness in consensual qualitative research studies. V C. E. Hill (ur.), *Consensual qualitative research: A practical resource for investigating social science phenomena* (str. 175–185). American Psychological Association.
- Zupančič, T. (2014). Aktualni problemi likovnih dejavnosti v predšolskem obdobju. *Vzgojiteljica: revija za dobro prakso v vrtcih*, 16(1), 7–10.

Integrating Sustainable Practices in Art Activities for Preschool Children

Integrating sustainable practices into art activities is a crucial approach for fostering sustainability-conscious individuals from early childhood. Through art, sustainable education can promote values such as responsibility, respect, and sustainable thinking. By using various sustainable materials and visual prompts related to sustainability, children are able to express concepts more meaningfully and engage more deeply with environmental issues and other dimensions of sustainability. The aim of this study was to examine preschool educators' understanding of sustainable development and to determine how frequently and in what ways they incorporate sustainable practices into art activities. Special emphasis was placed on identifying the primary challenges faced when integrating sustainability content into creative learning processes. A qualitative research design was employed in late 2024, based on semi-structured interviews with eighteen preschool teachers. Findings reveal that educators demonstrate ambiguity in their theoretical understanding of sustainable development, often focusing primarily on its environmental dimension within art activities. Although participants recognize the importance of sustainable practices, they report a need for additional professional support and training to effectively implement sustainability in the classroom. This study contributes to the field by clarifying current gaps in educators' knowledge of sustainability and by offering practical insights for developing pedagogical strategies that enhance the integration of sustainability content into early childhood art education.

Keywords: sustainable development, art activities, sustainable practices, early childhood education, critical thinking